

Вікторія Білецька,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Світлана Максимець,

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЕМПАТІЇ У ШКОЛЯРІВ З
ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ**

Порушення мовлення є збірним поняттям, де мовленнєві порушення включають різноманітні діагнози. Залежно від симптоматики та етіології необхідні різні види корекції, успіх якої залежить від правильної діагностики.

У дитини з порушенням мовлення може бути:

– алалія - недорозвинення або повна відсутність мовлення, пов'язані з порушенням мовних зон кори головного мозку (буває експресивна та імпресивна, сенсорна, моторна та сенсомоторна форма);

– дизартрія (всі ступені, крім стертої) - неправильна вимова звуків та інтонацій, пов'язана з первинною недостатністю іннервації мовного апарату (органічне ураження);

– афазія - порушення мовлення від спотворення і аж до повної його відсутності;

– логоневроз (заїкуватість) - обумовлений судомами мовленнєвого апарату, який проявляється порушенням плавності та ритмічності мовлення;

– загальне недорозвинення мовлення (1 та 2 рівні мовленнєвого розвитку);

– ринолалія - порушення тембру голосу та звуковимови, обумовлене анатомо-фізіологічними дефектами мовленнєвого апарату [2].

За деякими джерелами, до порушення мовлення також відносять дисфонію, афонію, тахілалію та брадилалію [1].

Усі перелічені форми порушень мають кілька ступенів тяжкості, які проявляються під час діагностики та впливають на подальшу корекцію. За найважчих стадій дитина визнається обмеженою у своїх можливостях, і тоді порушується

питання соціально-правового характеру про надання групи інвалідності.

Стан комунікаційних складових особистості дітей із порушеннями мовлення (за даними досліджень: 85,7% шестирічок) свідчить про їхню комунікаційних неготовність до школи та, відповідно, про психологічну неготовність до шкільного навчання в цілому [3].

Система міжособистісних взаємин школярів з порушеннями мовлення, їх дружніх відносин довгий час суттєво вислизала з поля зору дослідників і лише порівняно недавно стала предметом вивчення, по двом тісно пов'язаними між собою причинами. По-перше, поза науковим розглядом знаходиться сам предмет дослідження, а саме та соціально-психологічна реальність, яку являють собою міжособистісні взаємини школярів з порушеннями мовлення. По-друге, відсутність відповідних способів дослідження не давала можливості чітко пояснити сам предмет вивчення. Положення істотно змінилося, коли почали широко застосовуватися соціально-психологічні методи дослідження, у тому числі вивчити взаємини в малих групах. Разом з тим наш науковий інтерес становить не тільки вивчення особливості міжособистісних відносин (дружніх) школярів з порушеннями мовлення, а й вплив емпатії на них.

Наприклад методика "Дослідження рівня емпатійних тенденцій" призначена для діагностики рівня емпатії, тобто здібності до співчуття та співпереживання іншому та здібності поставити себе на його місце. Важливо зауважити, що оцінюється не сам факт переживання, схильність до нього, скільки прояв емоційного відгуку в реальних умовах, що пов'язано з деякими соціальними обмеженнями. Після завершення діагностики відбувається обробка результатів, де бали підсумовуються певним чином і розбиваються на три рівні: високий, середній та низький. Вибірка: у дослідженні взяли участь учні. Середній вік респондентів 7-8 років. Загалом вибірка складала 30 осіб. Відповідно до результатів методики більшість респондентів мають середній рівень емпатії (65%).

Даний результат можна пояснити тим, що учні експериментальної групи перебувають у перехідній стадії що є сенситивним у розвитку емпатії. Діти з середнім рівнем емпатії зазвичай судять про інших людей за їхніми вчинками, не звертаючи уваги на особисте враження, що склалося про людину, висловлюють свою думку в групі лише тоді, коли

впевнені у її прийнятті рештою. Численні дослідження підтверджують той факт, що такі діти в міжособистісних, дружніх відносинах більш схильні судити про інших щодо їх вчинків, чим довіряти своїм особистим враженням.

Їм не чужі емоційні прояви, але здебільшого вони перебувають під самоконтролем. У спілкуванні такі особи уважні, намагаються зрозуміти більше, ніж сказано словами, але при надмірному впливі почуттів співрозмовника втрачають терпіння. Вони вважають за краще делікатно не висловлювати свою точку зору, не будучи впевненим, що її буде прийнято. Важко прогнозувати розвиток їх відносин з людьми, тому, трапляється, що вчинки інших виявляються їм несподіваними. У них немає розкутості почуттів, і це заважає повноцінному сприйняттю людей.

Низький рівень мають 20% учнів. Для осіб з низьким рівнем розвитку емпатії властиво відчувати труднощі у встановлення контактів з людьми, вони незатишно почуваються у великій компанії.

Емоційні прояви у вчинках з оточуючими часом здаються особам з низьким рівнем емпатійності незрозумілими та позбавленими сенсу. Вони віддають перевагу відокремленим заняттям конкретною справою, а не роботі з людьми. Такі респонденти є прихильниками точних формулювань та раціональних рішень. Як правило, у таких осіб мало друзів, а тих, хто є, вони цінують більше за ділові якості та ясний розум, ніж за чуйність та відданість. Такі особи відчувають свою відчуженість, оточуючі не надто шанують їх увагою.

Високий рівень емпатії мають 15% досліджуваних. Такі особи вміють прощати оточуючих, мало конфліктні, намагаються шукати компромісні рішення, адекватно реагують та здатні переносити критику на свою адресу. Крім перерахованих характеристик, високий рівень емпатії передбачає чутливість до потреб та проблем оточуючих, почуття та інтуїція стоять на першому місці. Враховуючи що емпатія передбачає внутрішню дискусію із самим собою, здатність повідомляти про власні переживання, як психічне особистісне утворення, досягнувши своєї виразності, є в подальшому стимулятором просоціальної поведінки та альтруїзму. Такі респонденти з цікавістю ставляться до людей. Їм подобатися «читати» обличчя та «заглядати» у майбутнє, вони емоційно чуйні, товариські, швидко встановлюють контакти з оточуючими та знаходять спільну мову.

Вважаємо за доцільне розробити з подальшим впровадженням програму психологічного сприяння розвитку міжособистісної взаємодії серед дітей, оскільки домінуючий рівень емпатії – середній.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бовт А. Кола психологічного благополуччя: нестандартні методи роботи з педагогами. Психолог. Шк. світ. 2013. № 23. С. 14-25.
2. Asikainen M, Hannus S. Developing speech. Duodecim. 2013;129(2):182-8
3. Слободяник В., Сірко Р., Шевелєва Ю. Теоретичний аналіз наукового поняття "самозбережувальна поведінка майбутніх фахівців ризиконебезпечних професій". *Особистість в екстремальних умовах* : матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Львів, 21 травня 2021 р. Львів, 2021. С. 54–57.